

TAMMELA 2010

Tammelan Pyhäjärven ja Kuivajärven
vesiväyläyhteyden avaaminen -hankkeen
toimenpidealueen arkeologinen inventointi
2010

Jaana Itäpalo 29.09.2010

K-P:N ARKEOLOGIAPALVELU

Sisällysluettelo

s.

1. Perustiedot.....	2
2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät.....	2
3. Kohdekuvaus.....	3
4. Tulokset.....	8
5. Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	9

Kansikuva: Lars Schroderuksen kartta Venesillan alueesta ja Kankaisen kylästä vuodelta 1649

1. Perustiedot

Inventointialue: Tammelan Pyhäjärven ja Kuivajärven välinen kannas ja kannaksen päällä oleva tie Kuivajärven Venesillanlahden kohdalla

Työaika: 1 kenttätyöpäivä 5.9.-6.9.2010

Tekijä: Jaana Itäpalo Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu

Kustantaja: Tammelan kunta

Aikaisemmat tutkimukset: -

2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät

Tammelan kunnassa on käynnissä hanke, jonka tarkoituksena on avata muinainen vesiväyläyhteys Pyhäjärven ja Kuivajärven välille Venesillan kohdalla. Toimenpidealueen läheisyydestä tunnetaan Venesillan (mj-rekisterinumero 1000005758) ja Kukkuramäen (mj-rekisterinumero 1000005759) kivikautiset asuinpaikat, joissa Museovirasto suoritti kuluvan syksyn aikana tutkimuksia.¹ Alueen kautta on myös kulkenut jo keskiajalla tärkeä kulkuväylä Hämeen Härkätielle.² Museoviraston kannanoton mukaan muinaismuistolain (295/1963) 13 §:n perusteella tuli selvittää muinaisjäännösten esiintyminen niillä ennestään rakentamattomilla alueilla, joilla hankkeen yhteydessä suoritetaan maankaivutöitä (kartta 1, s. 3 ja kartta 2, s. 4).³

Tarkastelun kohteena olivat toimenpidealueet, joilla on suunniteltu tehtäväksi sähkölinjan siirtäminen ja maakaapelointi tien reunaan sekä rakentaa siltarumpu Kuivajärven sekä Pyhäjärven välille. Maastotyöt toteutettiin siinä laajuudessa kuin ne olivat välttämättömiä suunniteltujen maankaivutöiden kannalta. Työn tarkoitus oli mm. selvittää onko maastossa vielä löydettävissä muinaiseen siltaan tai tiehen liittyviä rakenteita, ja vähentää tarvetta arkeologiselle valvonnalle varsinaisten kaivutoimenpiteiden aikana.

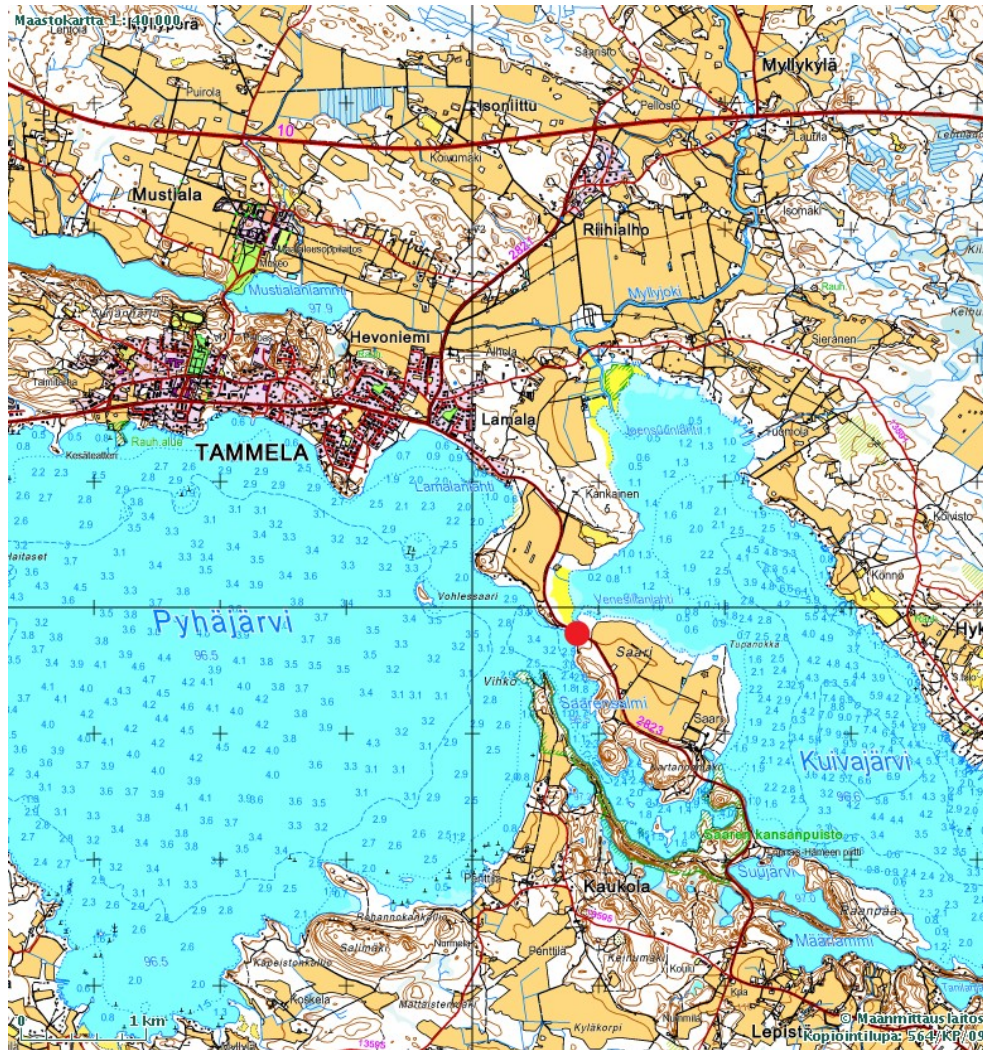
Inventoinnin esiselvityksessä käytettiin kirjallisuutta, Museoviraston arkistoaineistoa, Maanmittauslaitoksen karttamateriaalia, historiallisia karttoja ja Pöyry Finland Oy:n laatimaa vesioikeudellista hakemussuunnitelmaa.

Toimenpidealueet ja niiden lähialueet tarkastettiin maastossa. Suunnitelluilla siltarummun työmaa-alueella ja sähkölinjan maakaapeloinnin alueella kaivettiin 50 cm halkaisijoiltaan ja n. 40-60 cm syvyydeltään olevia koekuoppia. Kohteessa otettiin valokuvia ja kirjattiin maasto-, maaperä- ym. havainnot.

1 <http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

2 Masonen Jaakko, Hämeen härkätie. S. 59, 84 ja 181.

3 Tammelan kunta. Tammelan Pyhäjärven ja Kuivajärven välisen vesiväyläyhteyden avaaminen. Vesioikeudellinen hakemussuunnitelma. Pöyry Finland Oy 11.05.2010.

Kartta 1. Venesillan sijainti, punainen piste.

3. Kohdekuvaus

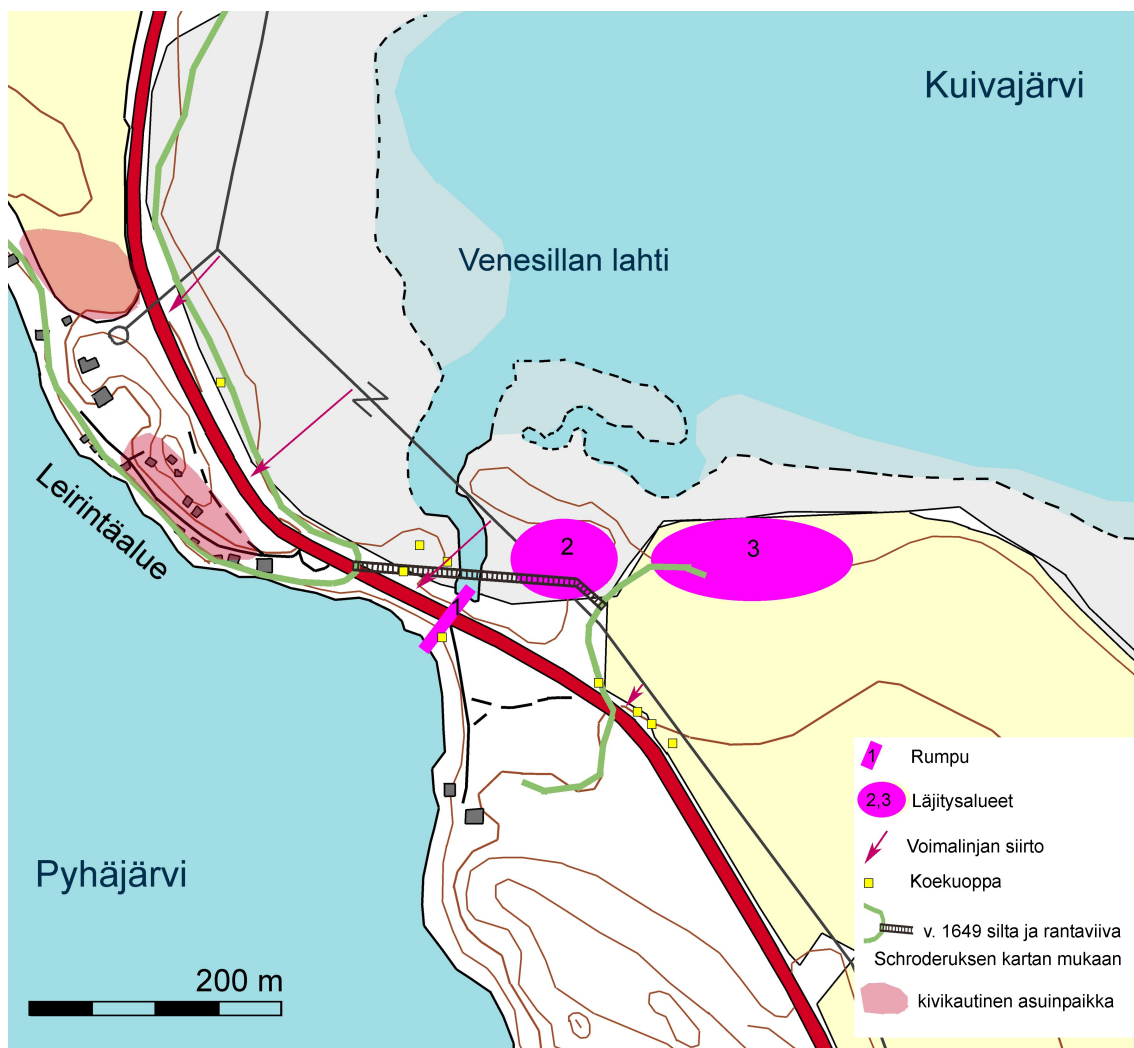
Paikkatiedot

Karttalehti: 211310 Pehkijärvi
Etäisyys ja suunta kirkosta: n. 3,5 km kaakkoon

Korkeus: n. 95-100 m mpy

Tutkimustiedot

Aiemmat tutkimukset: -
Aiemmat löydöt: -
Inventointimenetelmät: pintahavainnot, koekuopitus
Inventointilöydöt: -

Kartta 2. Inventoinnin kannalta relevantit kohteet ja toimenpidealueet sekä hahmotelma 1600-luvun sil- lan sijainnista.

Maastotiedot: Inventoinnin kohdealue sijaitsee Tammelan keskustasta n. 3,5 km kaakkoon Pyhäjärven ja Kuivajärven välisellä kannaksella Portaantien pohjoispuolella. Inventointialueen pohjoisosassa maasto laskee jyrkäkästi inventointialueelle Portaantien itäpuolelle rantametsään ja luhta-alueelle. Alue on siellä tasaista entistä järvenpohjaa. Inventointialueen keskiosassa sijaitsee Venesilta, missä on ollut vesiyhteys järvien välillä. Tien muuttaminen on sulkenut aikojen saatossa yhteyden ja nykyisin tällä kohtaa on enää kapea kanava Kuivajärveen. Venesillan kohdal- ta maasto nousee tasaisesti kaakkoon Saaren peltoalueelle päin. Peltoalueen yläosassa maalaji on hienoa hiesua.

Kuvaus: Venesillan leirintäalueella, heti kohdealueen ja Portaantien länsipuolella sijaitsee Venesillan kivikautinen asuinpaikka, mistä on pintalöytöjä saatu mm. välittömästi sisääntulotien tuntumasta. Topografian perusteella oli mahdollista, vaikka ei kovin todennäköistä, että asuinpaik- ka yltäisi Portaantien pohjoispuolelle, tunnetusta asuinpaikan alueesta itään, minne maasto laskee leirintäalueelta Kuivajärven rantaan. Vuodelta 1649 peräisin olevan Lars Schoderuksen piirtämän kartan⁴ mukaan tämä alue oli 1600-luvulla veden alla ja kohdalta johti silta salmen yli vastapäiselle maakannakselle (kartta 3, s. 7). Tälle alueelle kaivettiin koekuoppia ja todettiin, että lähellä tietä maakerrokset olivat sekoittuneet yli 60 cm:n syvyyteen eikä alkuperäistä maanpintaa ilmeisesti ole säilynyt lainkaan tien reunassa. Kohdan kasvillisuus ja epätasainen pinta näyttivät jo päällypuoli- ssa tarkastelussa viittaavan siihen, että tien reunassa alkuperäiset maakerrokset ovat

4 http://www.nic.funet.fi/pub/sci/geo/carto/vanhatkartat/maakirjakartat/medres/bb1a/bb1a_188.jpg

tuhoutuneet. Idemmäksi kaivettiin vielä kaksi koekuoppaa, joissa molemmissa esiintyi pintakasvillisuuden alla ruskea sekoittunut hiekkakrs. Maaperä oli tällä kohdalla kivikkoista.

Vastapäätä Venesillan leirintäalueen sisääntulotietä johtaa Portaantien pohjoispuolelta penkkatie Kuivajärven rantaan. Karttatarkastelun perusteella tie kulkee samalla kohdalla kuin 1700-luvun Kuninkaan kartastoon merkitty tie, joka on jäänyt penkkatien alle (kartta 4, s. 8). Tien eteläpuolella on useita maanottokuoppia, joista mahdollisesti on otettu maata tiepenkan tekemiseen. Paikalle on tuotu melko lähihistoriassa myös soraa tien parannusaineeksi. Tien pohjoispuolelle kaivettiin koekuoppa, jossa pintasoran alla oli ruskea sekoittunut hiekkakrs. ja maaperä kivikkoista.

Kohdealueen kaakkoisosaan peltoalueen ja tien reunaan osui kapea korkeammalla sijaitseva vyöhyke, mistä oli mahdollista löytää merkkejä esihistoriallisesta toiminnasta. Historiallisten karttojen mukaan 1700-luvun tie on kulkenut aivan tämän alueen tuntumassa. Pelto oli puinnin jäljiltä. Alueelle kaivettiin muutamia koekuoppia, joissa todettiin 20-35 cm vahvan peltokerroksen alla puhdas vaalea hiesu. Metsään, peltoalueen reunaan tehdyssä koekuopassa esiintyi pintakerroksen alla ruskea sekoittunut hiekkakerros.

Kuva 1. Portaantieltä Venesillan leirintäalueen sisääntulotien kohdalta Kuivajärven rantaan johtava tie. Kuva koillisesta.

Kuva 2. Suunniteltu siltarummun kohta leikkuupuimurin kohdalla. Oikealla näkyvissä Kuivajärveen johtava uoma. Kuva idästä.

Kuva 3. Inventointialuetta Saaren pellolla. Kuva kaakosta.

Historiallinen tausta: Venesillan kautta on kulkenut nk. Sorvaston eli Vaulammin tie Hämeen Härkätielle ja Tammelan kirkolle. Tämä tie mainitaan rakennetun ”ikivanhan” jalka- ja ratsutien paikalle. Härkätiehen tie yhtyi Tammelan Portaankylässä,⁵ joka sijaitsee kohdealueesta kaakkoon. Schoderuksen piirtämän kartan mukaan Venesillan kohdalla kulki tuolloin yli 150 m pitkä silta, joka yhdisti pohjoisen ja eteläisen maakannaksen. Tie kulki tuolloin Venesillan kohdalla nykyistä Portaantietä pohjoisempaan. 1700-luvun Kuninkaan kartastoon merkitty tie koukkasi etelään suuntaan nykyisen tien pohjoispuolelta rantalehdon ja Kuivajärven rannalla sijaitsevan Saaren peltoalueen kautta.⁶ Esiselvityksessä tarkastelualueelta ei löytynyt viitteitä muista historiallisen ajan rakenteista, joista olisi voinut säilyä muinaisjäänteiksi luokiteltavia rakenteita.

Kartta 3. Lars Schroderuksen kartta Kankaisen kylän kylätontista ja Venesillan alueesta vuodelta 1649. http://www.nic.funet.fi/pub/sci/geo/carto/vanhatkartat/maakirjakartat/medres/bb1a/bb1a_188.jpg

5 Masonen. S. 84 ja 181.

6 Alanen Timo ja Kepsu Saulo, Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Karttalehti 153 sivulla 181.

7. Kirjallisuus- ja lähdeluettelo

Kirjallisuus:

Alanen Timo ja Kepsu Saulo, Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Tampere 1989.

Masonen Jaakko, Hämeen härkätie. Helsinki 1989.

Ojanen Eeva, Tammelan historia 1, Esihistoria, Ruotsinvallan aika. Tammela 1992.

Internet-dokumentit:

1600-luvun maakirjakarttojen verkkopalvelu.

[Http://www.nic.funet.fi/pub/sci/geo/carto/vanhatkartat/maakirjakartat/medres/bb1a/bb1a_188.jpg](http://www.nic.funet.fi/pub/sci/geo/carto/vanhatkartat/maakirjakartat/medres/bb1a/bb1a_188.jpg)

Kansallisarkiston digitaaliarkisto. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto. Senaatin kartasto XII:24. [Http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1199464](http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1199464)

Museoviraston kulttuuriympäristön tietojärjestelmä. Rekisteriportaali.

[Http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx](http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx)